

DRUŽBENA PODOBA SLOVENSКИH UČENCEV

(Analiza ankete)

Zaradi pravilne in uspešne politike na vseh področjih družbenega življenja vse bolj segamo po dokumentacijskem gradivu, ki nepopačeno, verno in vsestransko slika dejansko stanje. Iz njega ni moči razbrati samo dejanske sestave zapletenih družbenih pojavov, temveč s pravilno razčlenbo tudi zgodovinske razvojne smeri. Takšen način raziskovanja, če je izveden z uporabo mednarodno priznane tehnike, toda v duhu zgodovinskega in dialektičnega materializma, ni neopozitivizem, temveč je nepogrešljiv pripomoček za spoznavanje stvarnosti. Le-tej se namreč se moremo približati le intuitivno in pri tem nenadzorovano posplošiti ali nedopustno poudariti pomen ene sestavine, hkrati pa zanemarjati drugo, ki je mogoče v konkretnih okoliščinah tehtnejša. Kot dandanes nihče več resno ne oporeka uporabi rentgenskega aparata, kardiografa in pomenu fizioloških preiskav za natančno razpoznavo bolezni, tako se v družbenih znanostih ne moremo več odpovedati čimbolj natančnemu empiričnemu raziskovanju. Kot najboljši dokaz, kako so takšne raziskave važne za vodstvo družbenih poslov, moramo navesti v naših razmerah Ljudsko skupščino, ki izvede, preden izglasuje zakon, natančne, obsežne in dolgotrajne raziskave, da ugotovi dejansko stanje, v obravnavo pa predloži po več variant za rešitev določenega vprašanja (prim. obsežne večletne priprave za izvedbo socialnega zavarovanja kmečkih proizvajalcev).

V tej luči moramo gledati pomen ankete o socialnih, kulturnih in zdravstvenih razmerah učencev nižjih razredov osnovnih šol v LR Sloveniji, ki je bila spomladi leta 1957. Izvajalci — Svet za šolstvo LR Slovenije, Zavod za proučevanje šolstva LRS in Zavod LRS za statistiko — so poskusili zbrati ter sistematično prikazati vrsto podatkov o naših otrocih, ki hodijo v osnovno šolo, da bi dobili podobo o njih samih, preko njih pa o okoliščinah, v katerih živijo, in o silah, ki pospešujejo in zavirajo njihov razvoj.

Anketa je bila vzorčna. Namesto 153.900 učencev nižjih razredov osnovnih šol, kolikor jih je bilo v LR Sloveniji v začetku šolskega leta 1956/57, je bilo anketiranih 12.755 učencev. Izbrani so bili tako, da anketa ni reprezentativna le za Slovenijo, temveč daje točne podatke tudi po okrajih oziroma po drugih vidikih. Odgovore je vpisalo okrog 4000 učiteljev, ki so se za delo nenavadno zavzeli. Njihova je tudi zasluga, da je bila akcija zares dobro izvedena. Po posebnem vprašalniku, ki je imel 79 vprašanj s podvprašanji, so zbrali učitelji odgovore od samih učencev, od njihovih staršev, iz šolskih dokumentov, oziroma so sami kot poznavalci razmer odgovorili po najboljši vednosti. Tako so anketni odgovori pestra zbirka dejstev in mnenj, slika strogo objektivnih podatkov in ocen.

Anketa je edinstvena po svoji zamisli, izvedbi in izsledkih ne le v Sloveniji in v Jugoslaviji, temveč tudi v Evropi. Bila je uspešna v visoki meri, stroški zanj so bili razmeroma nizki, zahtevala je minimalne organizacijske priprave, prinesla pa je toliko pomembnih in zanesljivih rezultatov, da bodo še dolga leta lahko zaposlovali mlade znanstvenike.

Podobno anketo so hoteli izvesti slovenski prosvetni delavci že pred vojno, toda naloga je bila pretežka in celo nezanesljivi izsledki so ostali

torzo. Tako smo predlanskim prvič spoznali družbeno podobo naše mladine v nižjih razredih osnovnih šol. Letos je ta mladina deloma že v višjih razredih, a po nekaj letih bo že v gimnaziji, na strokovnih šolah in kasneje na univerzi.

Poseben mik ankete je namreč v tem, da jo bo možno ponoviti z istimi učenci. Kadarkoli bo potrebno, jih bomo znova lahko iskali, n. pr. po petih letih, med srednješolsko mladino, med vajenci, na kmetih, in bomo ugotovili, kam so prispeli, kako so se izkazala pričakovanja, kaj so postali in kaj nameravajo. Še kasneje, ko bodo že odrasli, bo možno izvesti novo longitudinalno študijo, ki je danes eden izmed uspešnih modernih raziskovalnih načinov v zamejstvu, med visokošolsko mladino in med mladimi proizvajalci in tako združiti množično družbeno analizo z analizo osebnosti poedinca. S tega vidika lahko rečemo, da je gradivo neprecenljive znanstvene vrednosti.

Poleg izvajalcev ankete so k njeni uspešni izvedbi pripomogle številne ustanove in množične organizacije, ki so spoznale tehtnost in zanesljivost podatkov ter so nakazale primerna denarna sredstva za obdelavo. Žal vsa ta niso zadostovala za širšo in poglobljeno obdelavo, tako da danes razpolagamo samo z globalnimi podatki, ki so le deloma razčlenjeni.

Kot primer podatka, ki je ostal skoraj povsem neizrabljen, čeprav je pomemben, navajamo proračun uporabe časa v normalnem februarškem delavniku. V anketi je bilo vprašanje, koliko časa učenec normalno spi, porabi za pot v šolo in iz šole, preživi v šoli, doma dela, se uči in koliko časa mu ostane za jed, razvedrilo in ostalo. Že delne skromne obdelave tega velikega kompleksa so pokazale silne razklove v načinih preživljanja običajnega šolskega dne. Izstopile so geografske razlike — učenci na Primorskem porabijo za pot v šolo mnogo manj časa kot na Štajerskem, razlike med poklici — kmečki otroci so bolj obremenjeni z domačim delom kot delavski; razlike so med spoloma: dečki morajo več delati kot deklice, razlike so v zanimanju, ki ga kažejo starši za otrokov uspeh in ki se razodeva kot čas, v katerem se otrok lahko pripravlja za šolo — ni majhno število učencev, ki se doma sploh nič ne učijo; in še mnoge druge.

Ugotovitve o anketi

Ceprav je bila anketa posebnost v organizatorno-tehničnih in metodoloških prijemih, si vendar prireditelji niso obetali od nje izrednih odkritij, podobno kot tudi podrobne zdravniške preiskave pogosto ne odkrijejo drugega kot to, kar je povedal že površen pregled. Že po tematiki je bila anketa omejena na osvetljevanje vprašanj, ki so več ali manj znana: koliko je v šoli dečkov in deklic, koliko so stari, kolikokrat je posamezen učenec že ponavljal razred, kako se starši zanimajo za šolski uspeh, kakšni so učenci po svojih telesnih in duhovnih sposobnostih, kakšno je njihovo obzorje, kakšne so njihove želje, kakšne so učilnice, v katerih se učijo itd. Za odgovore na vsa ta vprašanja tako rekoč že vemo iz vsakdanjega opazovanja. Poznajo jih šolski organi, učitelji, starši, ki se nekoliko pogloblje v šolsko problematiko, obdelana so bila več ali manj izčrpno v dnevnem in v strokovnem časopisu.

S te strani ni bilo pričakovati posebnih dognanj iz obdelave odgovorov, čeprav se je naknadno izkazalo, da so marsikateri ugotovitve presenetljive. Vrednost ankete je v njeni enotnosti, natančnosti in celovitosti. Zdaj moremo z veliko mero zanesljivosti medsebojno primerjati položaj učencev v raznih krajih Slovenije, n. pr. na Primorskem in v ptujskem predelu. Zanesljivo vemo za razlike v življenjskih okoliščinah in ravnanju učencev po mestih (Ljubljana, Maribor, Celje), industrijskih krajih in na deželi. Lahko primerjamo med seboj posamezne letnike ali pa združimo vse podatke in jih pogledamo skozi razne prizme: poklicno pripadnost očetov, njihovo izobrazbo, šolski uspeh učencev, splošno inteligenco itd.

Nesporno je, da so odličnjaki kot manjšina zanimiva skupina, ki zasluži podrobnejšo raziskavo, saj posegajo vprašanja, ki se postavljajo ob njej, v osnove pedagoške znanosti. Enako pa so, seveda predvsem kot družbeni problem, zanimivi ponavljalci. Običajne statistike dajejo samo njihovo odstotno razdelitev v celotnem številu. Šele podrobnejše raziskave omogočijo zanesljivejše sklepe. Navadno pa se take raziskave vrše le za majhne skupine, razrede ali kvečjemu šole, medtem ko ostane celota izven razprave.

Anketa o učencih je dala pomembne prispevke k temu in podobnim vprašanjem. Izkazalo se je, da je bilo v Sloveniji (rezultate ankete je namreč moči posplošiti na celoto) 14 % odličnjakov in 16 % ponavljalcev. Toda to šablonsko ugotovitev je dopolnila druga, da je med 100 sinovi in hčera mi strokovnjakov in umetnikov (najvišja poklicna skupina) kar polovica odličnjakov, ponavljalca pa sta le dva med sto. Obratno je med otroci, katerih očetje so nekvalificirani delavci, petina ponavljalcev, odličnjak pa je med njimi le vsak dvanajsti.

Še podrobnejša analiza nadaljnjih zvez: kako se zanimajo za napredek odličnjakov in ponavljalcev njihovi starši, koliko se učenci uče doma, kako težko morajo delati doma, koliko imajo učnih pripomočkov, kako stanujejo, preživljajo počitnice, koliko so seznanjeni z modernimi kulturnimi sredstvi (radio, kino, mladinski tisk), — bi nedvomno pokazala visoko stopnjo povezanosti med dejstvom, da je otrok odličnjak ali ponavljalec, in njegovimi splošnimi življenjskimi razmerami, da bi se ob tem marsikdo globoko zamislil, a verjetno bi tudi v organizaciji šolskega pouka poskušali najti nova pota.

Podatki ankete so razveseljivo potrdili razne ugotovitve o izboljšanju družbenega položaja naših osnovnošolskih otrok, kar je posledica neposredne in posredne zavestne skrbi zanje. Iz predvojnih raziskav je znano, kako slabo so bili oblečeni in hranjeni šolski otroci predvsem na podeželju, a znano je bilo tudi, da so z njimi slabo ravnali, da so bili zanemarjeni itd.

Kar se tega tiče, lahko rečemo, da žive sedanji otroci v neprimerno bolj- ših razmerah, kakor so živeli njihovi vrstniki pred drugo svetovno vojno. Posebno je v tej zvezi pohvaliti mlečne in šolske kuhinje, ki skrbе, da v naših šolah ni več lačnih otrok. Takole se hranijo otroci (v %):

Skupaj	100
v šolski kuhinji	70
ne je v šolski kuhinji	30

in sicer

ima dovolj z doma	16
šolska kuhinja v času ankete ni delovala	11
zaradi pomanjkanja sredstev	2
zaradi neuvednosti staršev	1

Tudi oskrbljenost z obleko in obutvijo kot očiten znak standarda kaže na očitno izboljšanje. Po izjavah učiteljev, ki so sami presodili stanje, so pozimi toplo oblečene štiri petine učencev, a devet med desetimi nosi primerno zimsko obutev.

Le redki so starši, ki zlostavljajo otroke in z njimi tako slabo ravnaajo, da ti ne napredujejo normalno v šoli. Po ugotovitvah učiteljev je takšen le vsak petdeseti otrok.

Znatno izboljšanje splošnega položaja otrok kot izraz spremenjenih družbenih razmer, ki so posledica industrijske socialne strukture, polne zaposlenosti, pravic iz socialnega zavarovanja in drugih pridobitev delavskega razreda, se vidno kaže v položaju šolskih otrok. Otroci imajo v večini primerov (95 %) vsaj najnujnejše učne pripomočke, tretjina je bila na počitnicah izven svojega doma, tretjina ima možnost, da redno posluša doma radio, večina redno bere mladinski tisk. Niso več lokalno vezani, temveč spoznavajo že v mladosti svojo domovino, ko gredo na šolske izlete, v kolonije. Četrtna je bila že na morju, petina zna plavati itd.

Poleg teh podatkov, ki so ugodni in kažejo na stalno izboljšanje, pa so drugi, ki govorijo o še vedno zelo težkih razmerah in o tem, da smo še daleč od zadovoljivega stanja. Med najtežja problema, katera je pokazala anketa, je šteti preobremenjenost učencev z domačim delom, zaradi česar so utrujeni in se ne morejo učiti, in pa alkoholizem.

V povprečju morata redno doma delati dve tretjini učencev. Večinoma opravljajo le lahka dela, a vendar je sedmina učencev (15 %), ki imajo redno težko delati (na polju, v gozdu, pri živini), kar bistveno negativno vpliva na njihovo šolanje. Težko mora delati vsak četrti učenec s kmetov.

Tudi odstotek otrok, ki še redno uživajo alkohol, ni razveseljiv. Po ugotovitvah učiteljev jih je med 7—8 %, in sicer še enkrat več dečkov (10 %) kot deklic (5 %); alkohol uživajo v enaki meri (7—8 %) v vseh štirih razredih. Ta navada je še predvsem na deželi, kjer redno pije vsak enajsti učenec, medtem ko v mestih takšnih skoraj ni. Nedvomno neugodno stanje, katerega bo treba čimprej sanirati!

Podatki ankete so zgovorni tudi v raznih drugih pogledih. Med najtehtnejše vpoglede v dejansko socialno strukturo spadajo podatki o zvezi med učenčevimi šolskimi uspehi, njegovo razgledanostjo in nekaterimi družbenimi značilnostmi in poklicno pripadnostjo njegovega očeta. Kljub enakopravnosti poklicev in poklicnih skupin v javnem življenju se je prav ob tej anketi pokazalo, kako težko, šele z vztrajnimi napori in v dolgotrajnem procesu, je možno predrugati družbene sile, ki bistveno oblikujejo šolskega otroka.

Predvsem se je pokazala velika razlika v življenjskih okoliščinah otrok, katerih starši so zaposleni v socialističnem družbenem sektorju in so torej v prvi vrsti delavci in uslužbenci, in pa tistimi, katerih starši so v privatnem družbenem sektorju in ponajveč kmetje. Prvi imajo očitne prednosti, ki iz-

virajo iz rednega zaslužka, socialnega zavarovanja, stalno izboljšujočih se stanovanjskih razmer, predvsem pa iz posredne skrbi družbe za te otroke preko jasli, otroških vrtcev, kolonij, klubov itd. Pokazala se je jasna dodelitev otrok na tiste, katerih starši so redno zaposleni in imajo stalni mesečni zaslužek, in na one, katerih starši so navezani na neurejeni dohodek iz kmetijstva. Uspehi drugih so vidno slabši.

Poleg te osnovne dodelitve v naši sodobni družbeni strukturi se je pokazala močna razslojenost glede na poklicno pripadnost, kakor se kaže po položaju, izobrazbi in dohodku. Razvrstitev očetov osnovnošolskih učencev po poklicih, kot jih loči uradna statistična nomenklatura, je odkrila ne samo zakonitosti, temveč tudi presenetljivo stopnjevanost. Vsi ti podatki zahtevajo natančnejši študij, da bo nato možno storiti ukrepe za odpravo najostrejših nasprotij.

Vladimir Bonač

(Se nadaljuje)

LIKOVNA UMETNOST

PRICEVANJE SREDNJEVEŠKIH FRESK NA SLOVENSKEM

Ko sem se znašel v dvoranah Narodne galerije v Ljubljani, kjer so bile v letošnjih poletnih mesecih razstavljene kopije naših srednjeveških fresk, se mi je najprej po lepi asociaciji prebudila zavest povezave domače umetnosti z domačo zemljo, kakor jo sto in stokrat doživljamo na raziskovalnih poteh med spomeniki preteklosti. Iz barv me je pozdravil vonj zorečih žit, duh gozdov in razgretih kraških goličav s cvetočim šipkom; v ustih se mi je prebudil okus po kmečkem žganju, mleku in sadju; zaslišal sem besede mož in žena, ki nas pozdravljajo med potjo, in pod nogami se mi je prebudil grušč gorskih steza, ki vijugajo mimo živih studentov in pašnikov z mirno živino. Roke so mi same od sebe tipale za kljuko samotne podružnice, ki varujejo v stolpu postovke in med srednjeveškimi stenami stoletne umetnostne zaklade, oči so mi iskale v daljavo preko trav z metulji in čebelami in zazdelo se mi je, da slišim odmeve drvarjeve sekire iz gozdov. Bilo je kakor utrip, ki zveni iz daljav zgodovine in povezuje zemljo in človeka in umetnost, ki noče biti nič več kot spremljevalka ljudi. Niti sive stene galerijskih dvoran niso zlomile te dobrotne ukletosti, niti zavest, da sem se šele pred drobnjiško iztrgal iz mestnega trušča, preglašujočega melodijo umetnostnega razodetja, ki je vitkano kakor pisan vzorec v slovesni prti domačije. Zato nisem hotel popustiti skušnjavam umetnostne anatomije, ki preiskuje vse s puščobnimi kronometri in z ostrino stilnih zakonitosti; želel sem ohraniti nekaj tiste preproste zavzetosti, s kakršno sprejemajo umetnostno slikanico otroci, ki se še ne sramujejo veselja. Stal sem pred umetninami in vedel, da stojim pred človekom. In poskusil sem prisluhniti njegovi besedi.

njegovih idejnih izhodišč moramo zato priznati, da v Bennovi poeziji vendar je tudi nekaj občutij, ki so lastna mnogim ljudem v vrtežu sodobnega sveta.

In končno še ena lastnost, ki Benna dviguje visoko nad povprečne pesnike: njegovo mojstrstvo, sugestivna moč in izrazito svojski slog. Benn je bolj intelektualni kakor čustveni poet in izrazno je moderen. Ljubitelja klasičnega pesništva njegovi stihii spočetka morda zmedejo in ga puste hladnega, vendar pri ponovnem okušanju tega svojstvenega vina kmalu začuti njegovo opojno moč.

Bennov sloves in vpliv dandanes nista več omejena samo na nemško jezikovno področje. O njem pišejo in ga prevajajo tudi drugod. In prav zaradi njegovega upravičenega pesniškega slovesa — in ne morda iz simpatij do njegovih idejnih zmot — ga je tudi vredno predstaviti slovenskemu bralcu.

P. L.

PROBLEMI SODOBNE DRUŽBE

DRUŽBENA PODOBA SLOVENSKIH UČENCEV

(Konec)

Glavni izsledki

V okviru revialnega članka ni mogoče podati niti približno vsebino podatkov, ki jih je zbrala anketa. Deloma so bili že objavljeni v strokovnem časopisju (»Prikazi in študije Zavoda LRS za statistiko« in »Naši razgledi«), medtem ko so tabelarni podatki izšli v posebni publikaciji Zavoda LRS za statistiko.

Iz njih navajamo nekatere izsledke, ki naj pokažejo obravnavano problematiko življenjskih razmer slovenskih učencev na raznih ravneh.

Med vprašanji, ki se najčesteje pojavljajo med našimi prosvetnimi delavci, je gotovo vprašanje, kakšni so šolski prostori, v katerih so učenci: ali so primerni in ali niso prenatrpani. Anketni odgovori slikajo mnenje učiteljskih kolektivov, za katerega sicer ni mogoče trditi, da je povsem objektivno, a ima gotovo precejšnjo vrednost. Po presoji učiteljev so le štiri petine slovenskih učencev v primernih učilnicah. Ostali so v neprimernih, teh je največ na deželi. Četrtnina učencev je v prenatrpanih učilnicah; te so predvsem v industrijskih krajih.

Drugo vprašanje, ki doslej sploh še ni bilo osvetljeno, se glasi: v kakšnih družinskih razmerah pravzaprav živijo učenci? Ali imajo vsi očeta in mater ter živijo z njima? Pokazalo se je, da živi z očetom in materjo skoraj devet desetlin učencev. Med tistimi, ki ne živijo s starši, je tretjina brez očeta, ker je umrl, četrtnina je nezakonskih, desetini je umrla mati in pri desetini so starši razvedeni. Med razlogi ločenega življenja imajo precejšen pomen tudi neugodne stanovanjske razmere.

Tretje vprašanje obravnava družinske razmere. Učitelji so morali presoditi, koliko je učencev, ki ne napredujejo normalno v šoli zaradi družinskih razmer. Pokazalo se je, da je teh skoraj polovica, in sicer raste njihov delež v smeri: mesto — industrijski kraji — dežela.

Odstotek učencev, ki ne napredujejo normalno zaradi domačih razmer

Mesto	32
Industrijski kraji	36
LR Slovenija	46
Dežela	51

Podrobnejši vpogled je možen zaradi navedbe glavnih razlogov. Iz odstotkov učencev, ki trpijo zaradi enega ali več razlogov — ti se namreč lahko kopičijo pri posameznih učencih — si moremo ustvariti precej natančno in pomembno predstavo o dejanskem delovanju teh vzrokov.

Odstotek učencev, katerih razvoj trpi zaradi družinskih vzrokov

Obremenitev otroka z izvenšolskim telesnim delom	19
Slabe stanovanjske razmere	16
Slabe gmotne razmere	15
Alkoholizem v družini	10
Nezanimanje staršev za otroke	8
Bolezen v družini	7
Prezaposlenost staršev	7
Družinsko nesoglasje	6
Slabo ravnanje z otrokom	2

Isti podatek, razdeljen po raznih vidikih, naravnost kliče po podrobnejšem preučevanju, saj iz njega bolje kot iz mnogih drugih statistik razberemo dejansko stanje. Zaradi pomanjkanja prostora navajamo samo odstotek učencev, ki trpijo zaradi slabih gmotnih razmer in alkoholizma roditeljev, in to po okrajih (po stanju, kakor je bilo v času ankete). Naravnost presenetljiva podobnost v zaporedju okrajev po obeh vidikih kaže na globlje korenine.

Odstotek otrok, katerih redno šolanje trpi zaradi

<i>slabih gmotnih razmer</i>		<i>zaradi alkoholizma</i>	
1. Murska Sobota	21	1. Ptuj	15
2. Ptuj	20	2. Novo mesto	13
3. Novo mesto	19	3. Kočevje	12
4. Trbovlje	18	4. Celje	12
5. Celje	17	5. Trbovlje	11
6. Maribor	17	6. Murska Sobota	10
LR Slovenija	15	7. Maribor	10
7. Koper	14	LR Slovenija	20
8. Kočevje	13	8. Koper	8
9. Gorica	12	9. Gorica	7
10. Ljubljana	9	10. Kranj	6
11. Kranj	8	11. Ljubljana	6

V podkrepitev prej navedenih trditev, kako je šolski uspeh učenca odvisen od življenjskih razmer, te pa v veliki meri od očetovega poklica, navajamo po uradni nomenklaturi poklicnih skupin vzdrževalcev odstotek učencev, pri katerih najmanj eden izmed negativnih družinskih vplivov preprečuje normalno napredovanje v šoli.

Odstotek otrok, katerih redno šolanje trpi zaradi negativnih družinskih vplivov

<i>Poklic očeta</i>	<i>%</i>
1. Strokovnjaki in umetniki	16
2. Upravno in vodilno osebje	22
3. Trgovinsko osebje	23
4. Osebje varstva in storitev	30
5. Prometno osebje	38
6. Industrijski in obrtni delavci	40
<i>LR Slovenija</i>	46
7. Rudarji	49
8. Nekvalificirani delavci	56
9. Upokojenci, invalidi itd.	56
10. Kmetje	58

Posebej navajamo delež učencev, ki trpe zaradi slabega gmotnega stanja v družini in zaradi alkoholizma. Zaporedje ustreza prej omenjeni dvodelitvi: socialno zavarovani delavci in uslužbenci in pa privatni kmetovalci. Med osebami v delovnem razmerju pa se medsebojno močno ločijo poklicne skupine, od vodstvenega, nemanualnega osebja (intelektualci, strokovnjaki, umetniki, vodstveno osebje), preko poklicev raznih stopenj družbene pomembnosti in vrste dela do ročnih nekvalificiranih in malo izobraženih delavcev, ki so v bistvu včerajšnji kmetje.

Odstotek otrok, katerih razvoj trpi zaradi

<i>slabih gmotnih razmer v družini</i>		<i>alkoholizma</i>	
<i>Poklic očeta</i>		<i>Poklic očeta</i>	
1. Strokovnjaki in umetniki	2	1. Strokovnjaki in umetniki	0
2. Upravno in vodstveno osebje	3	2. Upravno in vodstveno osebje	3
3. Trgovinsko osebje	2	3. Trgovinsko osebje	4
4. Osebje varstva in storitev	5	4. Osebje varstva in storitev	6
5. Prometno osebje	9	5. Prometno osebje	7
6. Industrijski in obrtni delavci	12	6. Industrijski in obrtni delavci	9
7. Rudarji	13	<i>LR Slovenija</i>	10
<i>LR Slovenija</i>	15	7. Upokojenci, invalidi itd.	10
8. Kmetje	19	8. Kmetje	11
9. Nekvalificirani delavci	26	9. Rudarji	11
10. Upokojenci, invalidi itd.	26	10. Nekvalificirani delavci	15

Kako je ta vpliv odločilen, enako uspešno pojasnjuje zveza s šolskim uspehom. V tabeli je naveden delež odličnjakov, povprečni šolski uspeh (odličen = 5 itd.) in pa odstotek ponavljalcev (vse po uspehih v prvem polletju 1956/57) glede na očetov poklic.

Učenci po šolskem uspehu

<i>Poklic očeta</i>	<i>Odličnjaki %</i>	<i>Povprečni uspeh</i>	<i>Ponavljalci %</i>
1. Strokovnjaki in umetniki . . .	48	4,5	2
2. Trgovinsko osebje	39	4,1	4
3. Upravno in vodilno osebje . .	31	3,8	5
4. Osebje varstva in storitev . .	20	3,5	10
5. Prometno osebje	17	3,3	11
6. Industrijski in obrtni delavci .	13	3,2	15
7. Rudarji	9	3,0	20
8. Upokojenci, invalidi itd. . . .	9	3,0	21
9. Nekvalificirani delavci	8	2,9	21
10. Kmetje	8	2,9	22

Morda še bolj zgovorna kot prejšnja razpredelnica je naslednja, v kateri sta povezana šolska izobrazba očeta ter šolski uspeh njegovega otroka. Ponovno se je potrdilo pravilo, da šolanji starši zelo skrbijo za šolanje svojih otrok, ker jim s tem pripravljajo boljšo pot za življenje, medtem ko se malo šolanji starši ne zavedajo tega pomena.

Učenci po šolskem uspehu

<i>Izobrazba očeta (dokončana šola)</i>	<i>Odličnjaki %</i>	<i>Povprečen uspeh</i>
1. Višja ali visoka šola	58	4,5
2. Višja splošnoizobraževalna srednja šola . .	45	4,2
3. Srednja strokovna šola	39	4,1
4. Nižja splošnoizobraževalna srednja šola . .	25	3,7
5. Nižja strokovna šola	23	3,6
6. Osnovna šola	12	3,1
7. Nedokončana osnovna šola	5	2,7
8. Nima šolske izobrazbe	3	2,5

Isti sklop vprašanj, kako se starši zanimajo za napredek sinov in hčera, je bil raziskan tudi z drugega zornega kota: Ali se starši dovolj zanimajo za šolanje? Učitelji so ugotovili, da se starši dovolj zanimajo za dve tretjini otrok, za četrtino se sicer zanimajo, toda premalo, medtem ko so morali pri desetini otrok napisati, da se starši sploh ne zanimajo za njihovo šolanje. Odstotek teh vidno raste v smeri: mesto—industrijski kraji—podeželje.

Odstotek otrok glede na zanimanje staršev za njihovo šolanje

	Skupaj	Zanimajo se		
		Dovolj	Premalo	Nič
Mesto	100	82	15	3
Industrijski kraji	100	71	21	8
Dežela	100	58	30	12

Vprašanje, ki si ga velja podrobneje ogledati, obravnava stanovanjske razmere. Sodobna higienska pravila predpisujejo, da mora ležati vsak otrok v svoji postelji. Mnogi ljudje si predstavljajo, sodeč po bližnji okolici, da ima vsaj večina slovenskih šoloobveznih otrok svoje ležišče. Anketa je pokazala, da so v tem pogledu dejanske razmere nezadovoljive. Res skoraj ni več otrok, ki bi vedno nočevali na zasilnih ležiščih, n.pr. na slamarici na podu, na senu v hlevu, kot so še mnogi pred drugo svetovno vojno. Toda prav tako je res, da nima svoje postelje ali kavča niti vsak drugi slovenski učenec. Le dobri dve petini vseh učencev spita na lastnem ležišču. Ni bistvenih razlik med dečki (45 %) in deklicami (43 %). Stanje pa se menja s starostjo. Manjši otroci spijo pogosteje z drugimi otroki ali odraslimi kot večji.

Odstotek učencev, ki spijo sami na postelji ali kavču

Prvi razred	38
Drugi razred	41
Tretji razred	46
Četrty razred	50

Anketa je odgovorila tudi na vprašanje, kdo so osebe, s katerimi spijo učenci na postelji: Ali so otroci ali so odrasle osebe. V polovici primerov so to samo otroci (osebe pod 14 let), a v polovici so odrasli. Med njimi prevladujejo starši, navadno mati.

Razdelitev istega podatka po okrajih pokaže, kako velike so še vedno razlike med posameznimi predeli. Oskrbljenost s posteljnimi fondom pada od jugozahoda proti severovzhodu in se v mnogočem sklada s socialno strukturo, ki kaže isto geografsko usmerjenost in gre od krajev z visokim deležem industrijskega prebivalstva h krajem z visokim deležem kmečkega prebivalstva.

Odstotek otrok, ki imajo svoje ležišče

1. Kranj	64	6. Kočevje	37
2. Ljubljana	61	7. Trbovlje	37
3. Koper	55	8. Celje	36
4. Gorica	54	9. Novo mesto	30
LR Slovenija	44	10. Murska Sobota	27
5. Maribor	40	11. Ptuj	27

Med podatki, ki zaslužijo pažnjo, je podatek, koliko imajo učenci dejansko dostopa do množičnih kulturnih dobrin, katerih uporaba jim močno

olajšuje šolanje oziroma jim napravi pouk bolj razumljiv. Gre za vprašanje, koliko učencev redno posluša radio in koliko jih redno bere mladinski tisk.

V anketi je bilo nadrobno razčlenjeno, kje poslušajo otroci radio: doma, samo v šoli, ali doma in v šoli. Ugotovljeno je bilo, da posluša radio redno doma 35 % učencev, a 11 % samo v šoli. Toda to število je različno v mestu in na deželi, kjer je znatno nižje. Ni dvoma, da tudi ta, sicer sam po sebi neodločilni činitelj v zvezi z ostalimi vpliva na slabši šolski uspeh učencev na deželi.

Odstotek otrok, ki poslušajo radio doma

Mesto	67
Industrijski kraji . . .	52
Dežela	26

Odstotek učencev, ki redno berejo mladinski tisk, ni povsem natančen. Upoštevati bi bilo namreč samo tiste učence, ki že znajo brati, a med njimi ni večine učencev iz prvega razreda (anketa je bila v februarju). Upoštevajoč to pomanjkljivost kažejo podatki, da redno bere sedem desetih učencev. Toda velika razlika med mestom in deželo priča, da bodo potrebni še znatni napor, da bodo tudi glede tega podeželski, predvsem kmečki otroci izenačeni z mestnimi ter bodo imeli zares podobno ugodne možnosti za nadaljnje šolanje, kakor jih imajo mestni.

Odstotek otrok, ki redno berejo mladinski tisk

Mesto	88
Industrijski kraji . . .	80
Dežela	65

Kot svojevrsten, na videz nezanesljiv, a po globlji analizi zanimiv in upoštevania vreden kazalnik dejanskih razmer se razkrivajo otroške želje glede bodočega poklica. Učitelji so imeli navodilo, naj vprašajo otroke, kaj bi radi postali. Napisali so samo spontane odgovore, zaradi česar je precej visok odstotek neodločenih. Kljub raznovrstnim, utemeljenim metodološkim pomislekom proti takšnim vprašanjem, ki niso postavljena v povsem eksperimentalnem ozračju, se zdijo v celoti vendarle precej prepričljiv odsev dejanskih razmer.

Že razvrstitev poklicev za vso Slovenijo, posebej za dečke in za deklice, vabi k razmišljanju. Prav za gotovo ni slučajno, da so na vrhu lestvice pri dečkih tehnični poklici, medtem ko kmečki poklic tudi pri kmečkih otrocih ni več privlačen. Odločitev deklic kaže na precejšnjo mero zrelosti oziroma preračunanosti, saj je poklic šivilje nedvomno idealen glede na to, da je strokoven poklic z dobrimi možnostmi zaslužka, je koristen v družini ter omogoča ženi, da se poceni modno napravi. Tudi odločitev visokega števila deklic za učiteljski poklic, medtem ko mika le neznatno število dečkov, je odsev dejanskega stanja, ko ta poklic ni vabljiv za moške.

Odstotek otrok glede na poklicne želje

Dečki		Deklice	
Skupaj	100	Skupaj	100
1. Se ni odločil	29	1. Se ni odločila	25
2. Razni obrtni poklici	17	2. Šivilja	37
3. Šofer	15	3. Učiteljica	13
4. Mesar	9	4. Razni trgovski in obrtni poklici	7
5. Mehanik	7	5. Kuharica, gospodinja	4
6. Razni poklici	6	6. Medicinski poklici	4
7. Inženir, tehnik	5	7. Frizerka	3
8. Pilot	4	8. Pisarniški poklici	2
9. Kmet	4	9. Razni poklici	2
10. Umetniški poklici	2	10. Razni umski poklici	1
11. Medicinski poklici	1	11. Umetniški poklici	1
12. Prosvetni poklici	1	12. Kmetica	1

Podobno kot poprej je tudi tu zveza s konkretnim okoljem odkrila izredno zanimive rezultate. Zadostujejo nekateri primeri, da pokažemo, kako okolje že od malega oblikuje predstavi svet. Medtem ko so se v mestih dečki kakor deklice v velikem številu odločili za tehnične in medicinske poklice, predvsem za tiste, ki zahtevajo dolgoletno šolanje, so v industrijskih krajih v časih srednji strokovni poklici, a podeželske otroke privabljajo obrtni poklici.

Nekatere želje otrok, kar zadeva poklic

Dečki (%)

Zeleni poklic	Skupaj	Mesto	Industrij. kraji	Dežela
Mizar	9	3	8	10
Inženir, tehnik	5	17	7	3
Kmet	4	0	2	5

Deklice (%)

Zeleni poklic	Skupaj	Mesto	Industrij. kraji	Dežela
Šivilja	37	22	35	40
Medicinski poklici	4	12	6	3
Kmetovalka	1	0	0	1

Sklep

Ko se je pripravljala anketa, je bilo čuti mnenje, da je odveč, ker osnovnošolska mladina ni problematična in se je zato ne splača raziskovati. Podrobna obdelava podatkov pa je pokazala, da je prav takšna mladina

idealni subjekt za natančno preučevanje naše družbene stvarnosti. Preko odgovorov o mladini nismo namreč dobili samo slike o njej sami, temveč tudi o njenih starših in o okoliščinah, v katerih odrasča mladi rod.

Ceprav sta minili od ankete že dve leti, so danes njeni rezultati morda bolj aktualni, kot so bili takrat. Strukture se namreč spreminjajo zelo počasi. Kljub temu, da je prišlo v tem času do sprememb — dozidali so nove šole, otroci so dobili več učnih pripomočkov, zvečalo se je število učencev, ki so odšli v kolonije, poraslo je število radijskih naročnikov itd. — so ostala neizpremenjena glavna razmerja. Vprav v tem je teža poglobljenih empiričnih socioloških spoznav, saj dajejo prereze skozi stvarnost, in na ta način kažejo rezultante družbenih sil, ki se spremenijo šele v daljšem časovnem razdobju, čeprav je včasih dinamika zelo močna.

Menimo, da bodo rezultati ankete o učencih lahko koristno gradivo k razpravam o reformi našega šolstva, a obenem dragocen prispevek k spoznavanju družbeno-gospodarske strukture slovenskega ljudstva in da bodo pobudili akcije za odpravo najtežjih vprašanj. Obenem pa je izraziti nado, da se je z raziskavami, kakršna je opisana in od katere je bilo možno na tem mestu objaviti le najskromnejše podatke, še bolj odprla možnost za podobne študije, ki naj s svoje strani prispevajo k osvetlitvi obstoječih družbenih razmer.

Vladimir Bonač

MED KNJIGAMI

IZBRANO DELO SLAVKA GRUMA

Mariborska založba Obzorja je z izdajo Grumovih izbranih spisov izpolnila pomembno kulturno poslanstvo. Predstavila nam je v knjižni obliki leposlovje enega najpomembnejših slovenskih ekspresionistov, ki je bil doslej znan širši javnosti le po drami Dogodek v mestu Gogi. Grumova drobna proza, ki po svoji umetniški vrednosti ne zaostaja za to dramo, je bila raztresena po časopisju, precej pa je še sploh ni bilo objavljene. Prav tako je ostal v rokopisu večji del njegovega dramskega opusa. Urednika Grumovih izbranih spisov sta zbrala pretežni del pisateljeve zapuščine in izdala razen treh izjem vse dostopne črtice, novele in drame. Iz tega dela se nam začenja jasneje kazati Grumova pisateljska fiziognomija. Žal se je izdaja omejila na njegovo leposlovje. Tako so ostala neobjavljena Grumova pisma, ki, po nekaterih citatih v slovenski literaturi, spadajo med stilno najbolj dovršeno korespondenco v slovenski literaturi. Prav tako niso bili sprejeti v knjigo izredno zanimivi zapiski o prebranih knjigah (delno so citirani v uvodni študiji), strokovna predavanja in članki, intervjuji itd. Zato nam za sedaj še ni mogoč globlji vpogled v svojevrstno Grumovo osebnost.

Slavko Grum: GOGA. Proza in drame. (Uredila Herbert Grün in Milan Pritekelj. Ilustriral Jaka Savinšek. Opremil Uroš Vagaja.) Maribor 1957. Založba Obzorja. (Tiskala Mariborska tiskarna v Mariboru.) 452*/IV/str.* slika 8°.